

Voievodin O. P.

INFORMATION AND SENSE

The purpose of the publication is to research the system correlations of epistemological categories “information”, “knowledge”, “understanding” and “sense” in the logic description of stages changing which complicate the reflection processes and transform it into an axial vector of matter self-development. Consecutive application of principles of teleological analysis, sensationalism and socio-centrism allowed overcoming methodological drawbacks of determinism, anthropocentrism and rationalism in the interpretation of knowledge processes and it also allowed to reveal methodological insolvency of the concept “ideal” in psyche and consciousness explanation. A functional approach to understanding of information essence limits it by “packing” form of the message material carrier whereas its informative and axiological layers are interpreted by means of the category “sense”.

Key words: knowledge, information, reflection, understanding, sense, advisable activity..

УДК 32.001.18

Онщенко І. Г.

ПРОГНОЗУВАННЯ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В статті проаналізовані основні тенденції розвитку сучасного політичного прогнозування. Показано, що основним завданням політологів у період глобалізації постає вироблення застережного знання та пояснення прийнятних альтернатив бажаного майбутнього.

Ключові слова: прогнозування, глобальні проблеми, “суспільство ризику”, глобальне політичне прогнозування, синергетика.

Радикальні зміни політичного, економічного, соціального характеру, які відбуваються в період всевозрастаючої глобалізації, потребують не лише системного дослідження та пояснення, а й наукового передбачення їх наслідків для людства.

В 60-ті роки попереднього століття бере початок теорія розробки прогнозів, коли у багатьох країнах Західної Європи та США розпочався так званий “прогностичний бум”. Були започатковані спеціальні установи, які об’єднали фахівців з прогнозування — Гудзонівський інститут, Інститут з проблем майбутнього, “Комісія 2000 року” в Американській академії мистецтв та наук та Корпорація РЕНД у США, у Франції - “Група 1985 року” при Раді Міністрів. Відповідні товариства виникли також у Німеччині та Великобританії. В 1973 році навіть була створена Всесвітня федерація досліджень майбутнього.

Наприкінці ХХ ст. виник новий концептуальний напрям соціального пізнання, автори якого Нобелівський лауреат І. Пригожин, І Стенгерс, Г. Ніколіс, Н. Ханке та ін. запропонували ідеї, що змусили переосмислити низку традиційних уявлень про соціально-політичні процеси. Ці ідеї отримали загальну назву — теорія синергетики. Характеризуючи суспільство як відкритий, самокерований організм, що розвивається стрибкоподібно, вчені підкреслювали, що за допомогою синергетики можна прогнозувати можливий соціально-політичний розвиток та намітити оптимальні шляхи розв’язання політичних криз.

Природа і сутність процесу глобалізації, системні уявлення про загальнопланітарні процеси результативно можуть бути досліджені саме за допомогою системно-

синергетичного підходу, який не лише допомагає розкрити природу глобалізації, а й зрозуміти глобалізаційні трансформації, що є складною, відкритою, нелінійною взаємодією різних країн та цивілізацій.

Проблематика політичного прогнозування та соціального передбачення представлена у роботах вітчизняних та зарубіжних фахівців. Серед українських вчених можна виокремити А. Бароніна [7], В. Горбатенка [2], С. Телешуна [7], в роботах яких розкрито технології політичного прогнозування. Питанням соціально-політичного прогнозування присвячені роботи російських вчених І. Бестужева-Лади [5], В. Лукьянець [3], О. Панаріна [4], А. Сергієва [6]. Зокрема, у монографії О. Панаріна “Глобальне політичне прогнозування” розглянуті методологія та методи політичного прогнозування, та довгострокові наслідки процесів глобалізації. Американські дослідники У. Бек [1] Г. Гордон, Р. Мертон, О. Хелмер займалися вивченням так званих “прогностичних ефектів”, або самоорганізацією прогнозів.

В статті ставиться мета проаналізувати основні тенденції розвитку сучасного політичного прогнозування та довести, що основним завданням політологів у період глобалізації постає вироблення застережного знання та пояснення прийнятних альтернатив бажаного майбутнього.

Опис, пояснення та передбачення процесів та явищ дійсності, інакше кажучи, - теоретичне відображення дійсності — це завдання науки. Політика ж — це повсякденна творчість, що пов'язана з соціальним замовленням і спрямована на досягнення бажаних станів. Політичне прогнозування, базуючись на врахуванні відомих закономірностей та тенденцій суспільного розвитку, має вагомий вплив на політичні процеси, події та явища, оскільки політика — це система, що динамічно розвивається та змінюється. Проте, передбачуваність та керованість — це риси стабільної політичної системи.

Саме тому важливе значення у політичній науці має прогнозування. Передбачити у відомих межах можливі наслідки довгочасних соціально-політичних процесів абсолютно реально. Більш того, це вкрай необхідно, особливо сьогодні – у час глобальних загроз, для формування відповідальної політики. Мова йде про передбачення двоякого роду – з одного боку – це проекція тенденцій, які ми спостерігаємо на майбутнє та прогноз очікуваних наслідків. А з іншого – це образ бажаного майбутнього, тобто передбачення можливої альтернативи існуючому порядку речей. Обидва ці засоби є взаємодоповнючими.

Постнекласичне мислення з'явилося в сфері соціального пізнання нещодавно, проте, більшість вітчизняних політологів та соціологів все ще залишаються в межах класичної парадигми соціального пізнання. В останнє десятиріччя увага політологів зосереджена на феномені глобального світу. Вчені намагаються осмислити та передбачити довгочасні наслідки процесів глобалізації тому, що саме з ними значною мірою пов'язані як доля всього людства, так і доля окремих країн.

Головне завдання глобального політичного прогнозування – вироблення застережного знання і пояснення тих прийнятних альтернатив, що має людство у своєму розпорядженні. Синергетичний підхід до глобального прогнозування може забезпечити саме політична наука. Не лише тому, що людина – істота політична, бо за висловом відомого російського політолога Олександра Панаріна «вирішує проблеми свого існування в полісі», а ще й тому, що політика – це сфера людського буття, в якій приймаються найбільш важливі рішення проблем суспільного буття [4, с. 17.]. Жодна інша сфера за обсягом, силою та глибиною не впливає на людське існування. Саме тому, прогнозуючи політичну еволюцію суспільства, формування нових політичних інститутів та технологій за допомогою синергетики, ми дійсно відкриваємо загальну картину людського майбутнього. Отже, предметом політичного прогнозування глобальних викликів є якісно інше майбутнє людства. Це певним чином відрізняється від оперативної політичної аналітики, пов'язаної, наприклад, з прогнозуванням результатів виборчих кампаній та інших короткострокових політичних процесів.

В сучасних умовах динамічного розвитку світу оперативність осмислення процесів, які відбуваються у суспільстві та, головне, оптимального типу реагування на них фактично дорівнює вибору людством подальшого шляху його існування. Глобальний світ глобален у сенсі об'єктивного взаємозв'язку народів, проте не настільки глобален у сенсі суб'єктивної політичної готовності діяти разом, вирішуючи сучасні глобальні проблеми.

Глобальні проблеми, що вже постали перед людством, можна об'єднати у три групи.

До першої відносяться інтерсоціальні проблеми – проблеми економічної та політичної міждержавної взаємодії – глобальна безпека, глобалізація політичної влади та структури громадянського суспільства, новий світовий порядок тощо.

До другої – еколого-соціальні – забруднення довкілля, забезпечення необхідними природними ресурсами (сировиною, енергією та продуктами харчування).

До третьої – проблеми взаємодії людини і суспільства – зростання народонаселення, охорона здоров'я, розвиток освіти та науки. Наноінженерні, геномні, наномедицинські, інформаційно-медійні технології, а також технології нейрочіпів, віртуальної реальності і штучного інтелекту можуть виявити нові реалії у світовій науці поточного сторіччя.

Таким чином, сьогодні розвинені країни, а за ними і людство загалом, переходять в якісно новий стан, який німецький соціолог Ульріх Бек назвав «суспільством ризику». Дослідник вважає, що ризик - це всеохоплююча характеристика суспільства на певному рівні його розвитку, яке після індустріального і постіндустріального (інформаційного) суспільства перетворюється на «суспільство ризику», коли логіка виробництва індустріального суспільства поступово трансформується в логіку виробництва масового поширення ризиків, які породжуються різноманітними науково-технічними системами [1, с.45]. Відповідно поширення ризиків до глобальних масштабів може, з одного боку, призвести до глобалізації соціальної дії, виходу різноманітних соціальних суб'єктів (таких, як політичні партії, громадські організації, суспільні рухи тощо) на транснаціональний рівень, а з іншого боку, протилежним наслідком є соціальна апатія. Відбувається зміна інституціональної структури суспільства. В політичній сфері - систематичні аварії та катастрофи, постійні етнічні і військові конфлікти та терористичні акти - можуть сприяти популяризації ідеї сильної влади, посилити потяг народних мас до авторитаризму, чи, навіть, тоталітарних форм правління [1, с.32].

Безумовно, доволі складно передбачити нові наукові відкриття і ті технічні проекти, які можна створити на їхній основі, що утворюють принципово новий світ, якісні параметри якого просто неможливо уявити сьогодні. Пошуки нових орієнтирів і сприятливих для людства перспектив, модерних рішень старих і набутих проблем приводять до того, що потенційне майбутнє починає відчутно впливати на сучасність. У футурології діє так звана «теорема Томаса»: якщо людина визнає обставини як дійсні, вони стають дійсними у своїх наслідках. Тобто людство володіє механізмом здійснення певних сценаріїв майбутнього. Тому звернення до майбутнього відіграє все більшу роль у політиці. Воно орієнтується на інтенсивний пошук шляхів і методів долання труднощів і загроз, які набули останнім часом глобального рівня.

Треба мати на увазі, що політика є не лише організуючим центром та каталізатором внутрішнього суспільного життя народів, але й виробництвом світової історії як такої. Можна цілком погодитися з твердженням О. Панарина про те, що політику необхідно визнати одним із інтегруючих факторів, що зв'язує долі народів та готує єдину історичну перспективу людства (хоча, скоріше, зовсім не ту, про яку нам вже встигли доповісти “великі вченні”) [4, с.78].

Політологи прогнозують, що найскладнішими проблемами, з точки зору їх впливу на суспільство ризику, будуть не технологічні чи наукові проблеми. По-справжньому складними виявляться комплекс соціально-політичних та морально-етичних проблем. В

центрі цього проблемного комплексу постає питання: чи зможуть керівники національних держав світу виявитись досить передбачливими і готовими до співпраці, щоб своєчасно приймати та застосовувати управлінські рішення, які ефективно зведуть ризики від використання нанотехнологій до мінімуму чи взагалі унеможливлять їх виникнення.

Отже роль політики у вирішенні глобальних проблем сучасності не можна недооцінювати, оскільки саме глобальні проблеми значною мірою визначають мету і зміст найважливіших політичних рішень як на національному, так і на міждержавному рівнях.

Нові фінансово-економічні, політичні та військові технології несуть загрозу державному суверенітету та національній безпеці. Глобальний вплив на поведінку національних владних еліт, які приймають рішення, це не лише стихійний процес світової взаємодії, але й певна технологія асиметричних глобальних взаємодій, що по-новому структурує сучасний світ. Всесвітній ринок з його новими центрами фінансово-економічної влади, яка подекуди переважає владу держав, має ще один суттєвий політичний вплив – він загрожує демократії навіть у тих країнах, де вона міцно вкорінена. Ринкові сили нав'язують світові таку модель розвитку, яка не лише звужує можливості національних урядів, а взагалі не дає можливості пошуку ефективних відповідей на глобальні загрози.

Необхідно звернути увагу на феномен глобальної влади, пріоритети якої можуть не співпадати з пріоритетами народів, якщо вони не мають необхідних важелів контролю та впливу. Якщо політика є виробництво влади, то глобальна політика — це виробництво, розподіл та перерозподіл влади у сітовому масштабі. Енергетика нової світової системи, яка формується, пов'язана з політичним протистоянням та новим перерозподілом світу. Глобальна влада ще більше в змозі бути тоталітарною, надаючи перевагу застосуванню прямого насильства над законом. Глобальна влада – це нова політична технологія, по відношенню до якої діє принцип – чим вище деструктивність використання цієї технології, тим більше вона вимагає ефективних форм експертизи та контролю.

Відтак перед глобальним політичним прогнозуванням постає цілий комплекс завдань. По-перше, необхідно дати відповідь на питання, яким буде світ через декілька десятків років – біполярним, поліцентричним чи моноцентричним, або взагалі хаотичним. Цього вимагає геополітика.

А по-друге, політична наука має виробити нові знання щодо побудови управлінських сценаріїв, політичної експертизи та можливих альтернатив політичного розвитку. І ці знання конче потрібно довести до політичних еліт, які приймають рішення. Чи готова політологічна наука до вирішення цих завдань?

Американські політологи, проводячи потужний інтелектуальний аналіз, мобілізують країну на рішення як внутрішньополітичних так і зовнішньополітичних завдань, пошук оптимальних рішень, виробляючи найбільш ефективний з точки зору політичної науки, політичний курс. Вчені США завжди пропонують альтернативні концептуальні підходи, які дозволяють американській адміністрації виправляти допущені помилки.

Головна відмінність американської політології від європейської полягає у тому, що в її основу завжди покладено поняття національного інтересу. У різноманітних зовнішньополітичних умовах зміст цього інтересу змінюється, проте, саме його визнання як мети зовнішньої політики забезпечувало та продовжує забезпечувати збереження цілості країни, захист її території, допомогу союзникам, запобігання людським, матеріальним та моральним втратам. Необхідно підкреслити, що американські аналітики власною працею намагаються (і доволі успішно) не просто описувати внутрішню політичну ситуацію в країні, а породжувати устремління всіх американців до максимально вільного визначення своєї національної долі на благо не лише нинішнього а й прийдешніх поколінь американців. Саме постійне зіткнення політичних ідей, концепцій та підходів допомогло підняти країну на вершину світової могутності.

Фактично американські політологи орієнтовані на рішення головної геополітичної задачі – забезпечення американської світової гегемонії на максимально довгий строк, причому силами самої Америки. М.Тетчер не даремно наголошувала, що Америка – це більше, ніж нація, держава чи наддержава; саме в цьому й полягає її ідея – ідея, котра трансформувала та продовжує трансформувати всіх нас. Америка унікальна перш за все своїм світосприйняттям [8, с. 44]. А це світосприйняття багато в чому формується, в тому числі, і американськими політологами, які саме формують його, а не лише описують та пояснюють. Серед американських вчених вирізняються футурологи, які передбачають майбутній суспільний розвиток, наголошуючи на необхідності для політиків бути готовими до нових викликів.

Щодо української політичної науки, то, по-перше, українські вчені досить багато уваги приділяють аналізу зарубіжних прогностичних теорій, а також самі осмислюють проблеми образу майбутнього, проте, влада, нажаль не поспішає звертатися до наявних концептуальних розробок і відповідного досвіду, що призводить до постійних протиріч і криз у політичному процесі. По-друге, деякі “аналітики” так заглиблюються у опис боротьби між владою і опозицією за владні повноваження, та короткострокові прогнози (хто очолюватиме виборчий список політичної сили чи яка політична партія буде формувати більшість у парламенті), що зовсім не бачать необхідності аналізу глобальних загроз.

Вочевидь, це пов'язано, зокрема, і з тим, що попит суспільства на політичних коментаторів, які, називаючи себе політичними експертами, щоденно коментують будь-які політичні ситуації, зростає, стає таким собі модним трендом. А серйозні політологічні дослідження глобальних загроз майже нікого не цікавлять, хоча останні потребують нових підходів до національних пріоритетів та інфраструктур. Необхідно створювати нові політичні інститути та методи, які б дозволили контролювати та спрямовувати зміни таким чином, щоб забезпечити можливість відповідей на глобальні загрози, щоб забезпечити сталий розвиток, сумісний із збереженням довкілля в умовах свободи та демократії.

Іноді здається, що життя однієї країни не настільки залежне від загальносвітового розвитку, між тим, вплив глобальних факторів на стільки постійний та проникливий, що майбутнє неможливо розглядати окремо від всього людства. Головним механізмом тектонічних зрушень історії слугує політика – вироблення влади, а люди, отримавши владу, здатні не лише змінювати основні засади політики, а й катастрофічно ламати звичний перебіг життя. Історія демонструє, що перемога була за тими, хто намагався створити суспільство, а не за тими, хто лише описував існуюче суспільство та пристосовувався до нього. Тому майбутнє є продуктом політики.

Список використаної літератури

1. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек. – Москва : Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
2. Горбатенко В. Принципи, методи і основні етапи політичного прогнозування / В. Горбатенко // Людина і політика. – 2003. – № 5. – С. 46–55.
3. Лукьянец В. С. Наука нового века. Гуманитарные трансформации / В. С. Лукьянец // Наука и образование: современные трансформации : монография / [В. С. Лукьянец, Н. Н. Киселев, С. В. Пустовит и др.]. – Киев : ПАРАПАН, 2008. – С. 8–37.
4. Панарин А. Глобальное политическое прогнозирование / А. Панарин. – Москва : Алгоритм, 2002 – 352 с.
5. Рабочая книга по прогнозированию / отв. ред. И. В. Бестужев-Лада. – Москва : Мысль, 1982. – 430 с.
6. Сергиев А. В. Предвидение в политике / А. В. Сергиев. – Москва : Политиздат, 1974. – 135 с.

7. Телешун С. О. Політична аналітика, прогнозування та політичні консультації / О. С. Телешун, А. С. Баронін. – Київ : Паливода, 2001. – 112 с.

8. Тетчер М. Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира / М. Тетчер. – Москва : Альпина Паблицер, 2003. – 504 с.

Onishchenko I. G.

FORECASTING IN THE ERA OF GLOBALIZATION

The article analyzing the basic tendencies of modern political forecasting. It is shown that the main task of political scientists during globalization raises precautionary development knowledge and explanation of acceptable alternatives to the desired future. Proven that political forecasting based on consideration of the known patterns and trends of social development has a significant impact on political processes, events and phenomena as politics – a system for dynamically evolving and changing. It is noted that in the last decade, political scientists focused attention on the phenomenon of the global world. Scientists are trying to understand and predict the effects of long-term processes of globalization that is with them largely connected as the fate of mankind and the fate of individual countries. Global problems that are facing humanity are united in three groups. The first section includes inter-social problem – economic and political inter-state cooperation - global security, globalization and political power structures of civil society, a new world order and more. The second - ecological and social – environmental pollution, and necessary natural resources (raw materials, energy and food). The third – the problem of the interaction of man and society – population growth, public health, education and science. Nanoengineering, genomic, nano medical, information and media technology, and neurochip technology, virtual reality and artificial intelligence can discover new realities in the world of science this century. It is proven that that the most difficult problems in terms of their impact on society of risk will in the future not only technological or scientific problems. It's really difficult turns complex social, political and ethical issues. In the center of this complex problem the question: Can the leaders of nation-states in the world be very prudent and willing to cooperate to timely adopt and apply management solutions that effectively erect risks of using nanotechnology to minimize or altogether will prevent them from occurring. Separately, stressed the need to pay attention to the phenomenon of global power, priorities, which may not reflect the priorities of the people if they do not have the necessary tools of control and influence. It is noted that the global power more able to be totalitarian, preferring the use of direct violence against the law.

Key words: forecasting, global problems, risk society, global political forecasting, synergy.